

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ І ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

THEORETICAL AND APPLIED ASPECTS OF THE PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF ACADEMIC AND PEDAGOGICAL WORKERS OF HIGHER EDUCATIONAL PHARMACY INSTITUTIONS

У статті проаналізовано стан і досліджено особливості професійного розвитку науково-педагогічних та педагогічних працівників фармацевтичних і медичних закладів вищої освіти; визначено вимоги до викладача фармацевтичного закладу вищої освіти. Сучасний викладач – це учений, педагог, наставник, тьютор, спікер, менеджер, фасилітатор, ментор, консультант, модератор.

Мета статті полягає в обґрунтуванні системи професійного розвитку науково-педагогічних і педагогічних працівників: відбору та застосування інноваційних форм, сучасних педагогічних технологій професійного розвитку науково-педагогічних і педагогічних працівників фармацевтичних ЗВО.

З'ясовано, що серед основних заходів підвищення кваліфікації та професійного розвитку науково-педагогічних і педагогічних працівників у НФаУ є: тематичні цикли; вітчизняне та іноземне стажування; участь у семінарах, науково-освітніх форумах, самітах, тренінгах; отримання другої вищої освіти; набуття мовної професійної компетентності з англійської, польської, української мови тощо.

Теоретично обґрунтовано та розроблено систему професійного розвитку науково-педагогічних і педагогічних працівників, яка ґрунтується на системному, андрогогічному, акмеологічному, особистісному, інтегративному, діяльнісному, компетентнісному, культурологічному підходах, враховуючи рівень і потреби кожного науково-педагогічного та педагогічного працівника за індивідуальною траєкторією навчання.

Схарактеризовано форми професійного розвитку науково-педагогічних і педагогічних працівників (навчання за програмою підвищення кваліфікації; самонавчання, стажування; здобуття другої освіти; форуми, конференції, семінари, практикуми, тренінги та ін.) та методи (інтерактивні, дискусійні методи, індивідуальні бесіди та консультації, рольові та ділові ігри, створення портфолію, роботу у творчих групах та ін.); педагогічні технології (особистісно орієнтовані, інформаційно-комунікаційні технології, технології інтерактивного навчання, технології групового навчання, кейс-технологію, веб-квест-технологію, проблемну та ін.) професійного розвитку науково-педагогічних і педагогічних працівників.

Ключові слова: професійний розвиток, викладач, підвищення кваліфікації, науково-педагогічні працівники, педагогічні пра-

цівники, система професійного розвитку, сучасні педагогічні технології.

The article analyzes the state and examines the features of the professional development of academic and pedagogical workers of higher educational pharmacy and medical institutions; the requirements for a teacher of a higher educational pharmacy institution have been determined taking into account the fact that a modern teacher is a scientist, educator, adviser, tutor, speaker, manager, facilitator, mentor, and moderator.

The aim of the article consists in the ground of the system of professional development of scientifically-pedagogical and pedagogical workers: selection and application of innovative forms, modern pedagogical technologies of professional development of scientifically-pedagogical and pedagogical workers of pharmaceutical higher educational institutions.

It was found that among the main measures of professional development and professional development of scientific and pedagogical and pedagogical workers in NUPH are: thematic cycles; domestic and foreign internships; participation in seminars, scientific and educational forums, summits, trainings; obtaining a second higher education; acquisition of language professional competence in English, Polish, Ukrainian, etc.

The system of the professional development of academic and pedagogical workers based on the system, androgogical, acmeological, personal, integrative, activity-based, competence-based, cultural approaches has been theoretically substantiated and developed taking into account the level and needs of each academic and pedagogical worker according to an individual learning trajectory.

The forms of the professional development of academic and pedagogical workers (training according to the advanced training program; self-study, internship; second education; forums, conferences, seminars, workshops, trainings, etc.) and methods (interactive, discussion methods, individual conversations and consultations, role-playing and business games, portfolio creation, work in creative groups, etc.), as well as pedagogical technologies (personality-oriented, information and communication technologies, interactive learning technologies, group learning technologies, case technology, web quest technology, problem-based, etc.) have been described.

Key words: professional development, teacher, advanced training, academic workers, pedagogical workers, professional development system, modern pedagogical technologies.

УДК 378.091:615.1
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/30-1.15>

Котвіцька А.А.,
докт. фарм. наук, професор,
ректор
Національного фармацевтичного
університету

Ольховська А.Б.,
докт. фарм. наук, доцент,
проректор з науково-педагогічної
роботи
Національного фармацевтичного
університету

Кайдалова Л.Г.,
докт. пед. наук, професор,
завідувач кафедри освітніх
та інформаційних технологій
Національного фармацевтичного
університету

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Перспективні тенденції та перетворення, пов'язані з реформуванням вищої освіти в Україні, зумовлюють пошук і стрімке упровадження освітніх

інновацій у фармацевтичну освіту, дослідження та реалізацію освітніх інновацій із метою професійного розвитку науково-педагогічних (далі – НПП) і педагогічних працівників фармацевтичних закла-

дів вищої освіти (далі –ЗВО). Створення та функціонування системи професійного розвитку НПП і педагогічних працівників фармацевтичних ЗВО є одним зі стратегічних завдань, що не втрачає сьогодні актуальності, набуває багатовекторності та є об'єктом наукових досліджень.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Сутність професійного розвитку викладачів ЗВО за умов неперервної педагогічної освіти розкрито у праці Юлії Єрмак, де авторка наголошує на необхідності створення науково обґрунтованої системи підвищення кваліфікації, в основу якої покладено діяльнісний та особистісно зорієнтований підхід з метою розвитку особистісного потенціалу педагога, формування його готовності активно збагачувати інтелектуальний і духовний потенціал суспільства [2].

Як наголошує Сергій Квіт, вимоги до якості освіти зумовлюють нові форми професійного розвитку та підвищення кваліфікації. Автор наводить тематичні приклади, серед яких: робота з аудиторією та командотворення; робота з голосом (викладач як спікер); професійне оформлення дошки; зворотний зв'язок; управління проектами (проекти у навчанні); моніторинг (викладач як наставник); робота з великими групами студентів; запобігання емоційного вигорання; ефективна комунікація та робота з конфліктами; упровадження інтерактивних методик [4].

Посилаючись на зарубіжний досвід, ми з'ясували, що *неперервний професійний розвиток* (Contining Professional Development) у європейському просторі визначається як постійний процес розвитку професійних знань, навичок і цінностей із допомогою кваліфікованих фахівців як на робочому місці, так і за його межами [11].

Проблемі професійного розвитку викладачів вищої школи у Великій Британії та США присвячено дослідження Ярослави Бельмаз, у якому авторка наголошує, що неперервний професійний розвиток є обов'язковою умовою для кожного члена професорсько-викладацького колективу. Основними шляхами професійного розвитку педагогів, котрі працюють у сфері вищої освіти, є такі: офіційні курси підвищення кваліфікації; активне навчання; участь у конференціях, семінарах, взаємовідвідування та взаємоаналіз; наставництво; портфоліо; самоосвіта; вивчення професійної літератури; втілення у викладання власних наукових досліджень тощо [2].

Г. Капосльоз, В. Невмержицький, О. Рибчук та О. Розумний вказують, що за сучасних умов система професійного розвитку НПП у Німеччині спрямована на оволодіння ними сучасними новітніми технологіями навчального процесу, що значною мірою зумовлене тотальною комп'ютеризацією сучасної Німеччини. Акцент робиться на обов'язковому оволодінні кожним

педагогом інтерактивними технологіями і використанні їх в освітньому процесі [4].

У свою чергу, особливості системи підвищення кваліфікації викладачів закладів вищої освіти досліджено науковцями Л. Кайдаловою, О. Піміновим і Н. Щокіною, які виокремлюють основні принципи неперервності, андрагогіки, індивідуальності, забезпечення наступності змісту та координації педагогічної діяльності на різних рівнях освіти, що функціонують як продовження попередніх, і передбачають підготовку для можливого переходу на наступні рівні, враховуючи вікові, психічні та фізіологічні особливості тих, хто навчається, їхні мотиви, потреби, інтереси, досвід [8].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Теоретичний аналіз напрацювань із досліджуваної проблеми свідчить про те, що за умов посилення вимог до викладача актуальною є розробка системи професійного розвитку НПП і педагогічних працівників; упровадження інноваційних форм, сучасних педагогічних технологій із метою забезпечення динамічного професійного розвитку НПП і педагогічних працівників фармацевтичних ЗВО.

Виклад основного матеріалу. При обґрунтуванні системи професійного розвитку НПП і педагогічних працівників враховано нормативні та законодавчі документи [3; 7; 9]. Постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 800 затверджено Порядок підвищення кваліфікації НПП і педагогічних працівників, яким передбачено, що НПП і педагогічні працівники з урахуванням результатів самооцінки компетентностей і професійних потреб, змісту власної викладацької діяльності та / або посадових обов'язків можуть самостійно обирати конкретні форми, види, напрями та суб'єктів надання освітніх послуг із підвищення кваліфікації.

Серед основних завдань професійного розвитку викладачів – удосконалення раніше набутих і набуття нових компетентностей у межах професійної діяльності з урахуванням вимог відповідного професійного стандарту, серед яких: володіння сучасними інноваційними методиками викладання та педагогічними технологіями, активними та інтерактивними методами навчання, уміння постійно вдосконалювати свій професійний рівень і педагогічну майстерність.

Основними методологічними підходами, на яких ґрунтується та функціонує система професійного розвитку НПП і педагогічних працівників фармацевтичних ЗВО, на наш погляд є: системний, андрогагічний, акмеологічний, особистісний, інтегративний, діяльнісний, компетентнісний, культурологічний.

Побудові й обґрунтуванню системи професійного розвитку НПП і педагогічних працівників фармацевтичних ЗВО передував аналіз норма-

тивних документів, вимог до компетентностей і якостей викладачів. Нами враховано методичні рекомендації, у яких визначено, що професійний розвиток НПП закладів фахової передвищої, вищої та післядипломної освіти, передбачає безперервний процес набуття нових, вдосконалення раніше набутих професійних і загальних компетентностей, необхідних для професійної діяльності, передбачає постійну самоосвіту й інші види та форми професійного зростання, може здійснюватися шляхом формальної та неформальної освіти, стажування, здійснення професійної діяльності тощо [6].

У контексті нашого дослідження з'ясовано, що сучасний викладач фармацевтичного ЗВО – це учений, педагог, наставник, тьютор, спікер, менеджер, фасилітатор, ментор, консультант, модератор. Це лідер, творча особистість із критичним мисленням, позитивним ставленням до інноваційної діяльності, бажанням постійного професійного розвитку та самовдосконалення, здатний брати відповідальність за результати науково-педагогічної діяльності.

Національний фармацевтичний університет (НФаУ) сприяє професійному розвитку викладачів через власні програми або у співпраці з іншими організаціями. Система професійного розвитку НПП і педагогічних працівників представлена такими структурними підрозділами НФаУ: кафедрами університету, Інститутом підвищення кваліфікації спеціалістів фармацевції (ІПКСФ), Науково-методичною лабораторією з питань фармацевтичної освіти (Школою професійної майстерності викладача НФаУ, Школою методиста НФаУ, Школою тьютора НФаУ, Школою гаранта освітніх програм НФаУ, Психологічною службою), Навчально-науковим інститутом прикладної фармацевції, Відділом управління якістю (Школою супервайзера СУЯ, Нарадами-семінарами для завідувачів кафедр), Центром дистанційних технологій навчання НФаУ, Центром інформаційних технологій НФаУ та ін. та зовнішніми суб'єктами (закладами освіти, установами, організаціями чи підприємствами), що мають право здійснювати освітню діяльність.

Науково-методична лабораторія з питань фармацевтичної освіти є головним координатором у НФаУ з питань підвищення кваліфікації, набуття фахових компетентностей і професійного розвитку НПП і педагогічних працівників університету. Сектор неперервної освіти Науково-методичної лабораторії з питань фармацевтичної освіти НФаУ складає перспективні плани та здійснює облік даних щодо підвищення кваліфікації та набуття фахових компетентностей НПП; інформує кафедри та підрозділи НФаУ щодо програм підвищення кваліфікації та стажування, які організують інші заклади освіти

й установи; узгоджує із завідувачами кафедр і керівниками структурних підрозділів інформацію про бази та строки підготовки для кожного НПП; складає план-графік підвищення кваліфікації НПП; координує діяльність і розробляє змістову складову частину тематичних планів «Школи професійної майстерності викладача НФаУ», «Школи методиста НФаУ», «Школи тьютора НФаУ», «Школи гаранта освітніх програм НФаУ», тренінгів і семінарів, що проходять на базі Психологічної служби університету, з урахуванням інноваційних освітніх технологій.

Професійний розвиток НПП і педагогічних працівників у НФаУ регламентується «Положенням про безперервний професійний розвиток НПП НФаУ», «Положенням про стажування НПП і педагогічних працівників у НФаУ» та іншими локальними нормативними актами.

Значне місце у системі професійного розвитку викладачів займає практика проведення показових (відкритих) занять із метою підвищення педагогічної майстерності й обміну досвідом, які є невід'ємною складовою частиною навчально-методичної діяльності НПП і педагогічних працівників. У НФаУ приділяється значна увага показовим (відкритим) заняттям (рис. 1), які проводяться з метою активізації творчої професійної діяльності, стимулювання безперервної фахової та загальної освіти, якісної роботи, підвищення відповідальності за результати навчання та виховання здобувачів.

З метою обліку та складання перспективних планів професійної підготовки та підвищення кваліфікації НФаУ створено банк обліку всіх форм і видів підвищення кваліфікації НПП і педагогічних працівників, а також банк слухачів фармацевтичних і медичних ЗВО, які пройшли підвищення кваліфікації на базі кафедр ІПКСФ.

На рис. 2 представлена динаміка заходів із підвищення кваліфікації НПП і педагогічних працівників НФаУ за 2017–2019 рр.

За програмою професійного розвитку підготовку тьюторів із числа НПП НФаУ за ініціатииви ректорату було доручено кафедрі педагогіки та психології ІПКСФ разом із Центром дистанційних технологій. Протягом 2018–2020 рр. за циклом «Теорія і методика дистанційного навчання» сертифікати тьютора отримали 146 викладачів НФаУ. Перспективним планом передбачено ще більше 200 викладачів.

Однією із форм професійного розвитку викладача є здобуття другої вищої освіти шляхом навчання в магістратурі з освітньо-професійної програми «Педагогіка вищої школи», яку започатковано у НФаУ у 2005 р. Ступінь магістра педагогіки (із 2017 р. магістра освітніх / педагогічних наук) здобули більше 400 випускників, із них 95 – співробітники НФаУ. На основі проведеного аналізу нау-

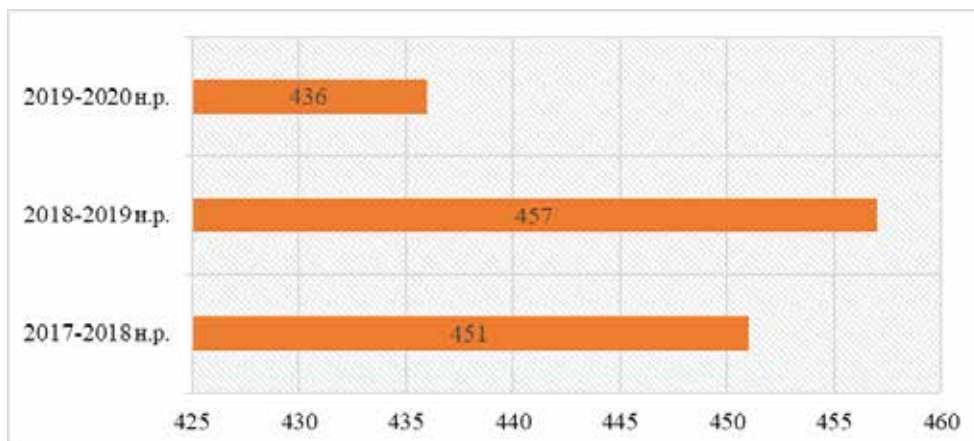

Рис. 1. Динаміка показових (відкритих) занять у НФаУ

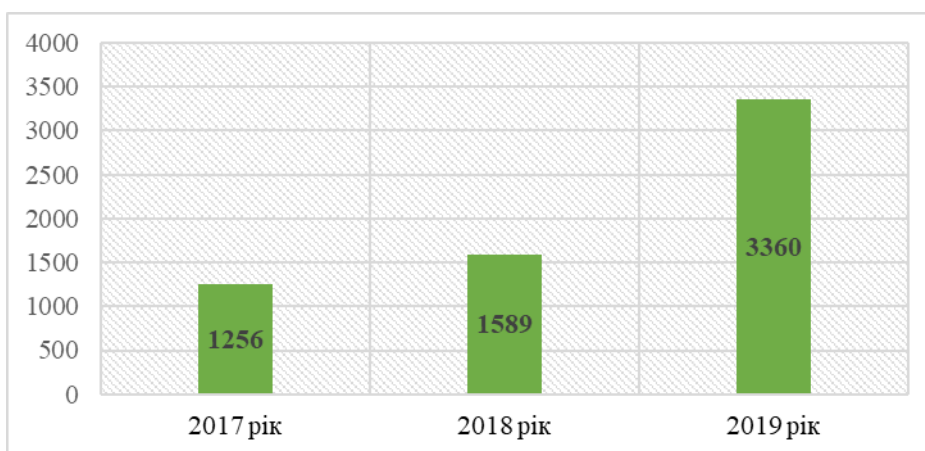

Рис. 2. Динаміка заходів із підвищення кваліфікації викладачів у НФаУ

кових праць і власного досвіду визначено комплекс форм і методів. Серед них перевагу мають такі основні *форми* (навчання за програмою підвищення кваліфікації; самонавчання, стажування; здобуття другої освіти; форуми, конференції, семінари, практикуми, тренінги, вебінари, практико зорієнтовані заняття, майстер-класи, педагогічні майстерні, авторські творчі майстерні, круглі столи, авторські проекти та ін.) та *методи* (інтерактивні, дискусійні методи, педагогічний сторітелінг, тренінги, створення портфолію, робота у творчих групах та ін.). У системі професійного розвитку НПП і педагогічних працівників НФаУ перевагу надано особистісно орієнтованим технологіям дистанційного навчання, інформаційно-комунікаційним технологіям, технологіям інтерактивного та групового навчання, кейс-технології, веб-квест-технології, проблемній технології.

Безперечно важливою і впливовою є інформальна освіта, яку розглядаємо як освітню діяльність людини протягом усього життя: набуття різних цінностей, навичок і знань із повсякденного досвіду, а також вплив соціального оточення [10].

Найбільш поширеними формами інформальної освіти є спілкування, читання літератури, екскурсії, подорожі, громадські організації, соціальні мережі.

Отже, підсумовуючи, можна зазначити, що успішне функціонування системи професійного розвитку НПП і педагогічних працівників у НФаУ забезпечують такі організаційні та педагогічні умови (рис. 3).

Висновки. Таким чином, система професійного розвитку НПП і педагогічних працівників НФаУ представлена структурними підрозділами та зовнішніми суб'єктами, діяльність яких спрямована на підвищення кваліфікації, формування та розвиток професійної, педагогічної, мовленнєвої, цифрової, комунікаційної та ін. компетентностей, реалізацію особистісного потенціалу, постійне самовдосконалення та саморозвиток.

Стаття не вичерпує всіх аспектів проблеми. Подальші дослідження буде спрямовано на пошук освітніх інновацій, нових ідей і проектів, їх реалізацію у професійному розвитку НПП і педагогічних працівників НФаУ.

Рис. 3. Умови забезпечення успішного функціонування системи професійного розвитку НПП і педагогічних працівників у НФаУ

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Бельмаз Я. Особливості професійного розвитку викладачів вищої школи у Великій Британії та США. URL: http://library.udpu.org.ua/library_files/poriv.
2. Єрмак Ю.І. Професійний розвиток викладачів в умовах неперервної педагогічної освіти. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. № 1 (20). 2018. С. 218–223.
3. Закон України «Про професійний розвиток працівників» № 4312-VI від 12 січня 2012 р.
4. Зарубіжний досвід професійного розвитку науково-педагогічних працівників в системі післядипломної освіти / Капосльоз Г.В. та ін. *Військова освіта*. 2016. № 2 (34). С. 93–103.
5. Квіт С. Забезпечення якості сучасного університету. URL: <https://www.ukma.edu.ua/index.php/news/3295-serhii-kvit>.
6. Кайдалова Л.Г. Підвищення кваліфікації та педагогічної культури викладача вищого навчального закладу *Наукові записки НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія «Педагогічні та історичні науки»*. 2011. Вип. 97. С. 82–89.
7. Методичні рекомендації для професійного розвитку науково-педагогічних працівників. URL: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita.
8. Наказ МОН України № 665 від 01 червня 2013 р. «Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів» / Міністерство освіти і науки України. URL: <http://mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative>.
9. Пімінов О.Ф., Кайдалова Л.Г., Щокіна Н.Б. Підвищення кваліфікації викладачів – невід’ємна складова забезпечення якості освіти. *Збірник наукових праць. Серія Педагогіка і психологія*. Вип. 41. Ч. 4. 2013. С. 189–195.
10. Постанова Кабінету Міністрів України № 800 від 21 серпня 2019 р. Порядок підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
11. Самойленко О.А. Інформальна освіта у системі особистісного та професійного розвитку дорослого. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка. Серія : Педагогічні науки*. 2019. Вип. 1. С. 188–194.
12. Bubb S., Earley P. *Leading and Managing Continuing Professional Development*. London : SAGE Publications, 2007. 188 p.